

УДК 37(477) (091) В. Девдюк
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2021.01.157>

ЗАСНУВАННЯ ВИЖНИЦЬКОЇ ШКОЛИ ВАСИЛЕМ ДЕВДЮКОМ

Юрій ЮСИПЧУК

кандидат мистецтвознавства, доцент,
заступник директора,

Навчально-науковий Інститут мистецтв,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
кафедра декоративно-прикладного мистецтва,
м. Івано-Франківськ, вул. Академіка Сахарова, 34-А, 76014,
Україна,
e-mail: yusupchuk@meta.ua

Мета статті — проаналізувати умови та засади створення школи гуцульського мосяжництва та деревообробництва Василя Девдюка, її творення та новітні традиції культури, типологію творів цього мистецтва першої половини ХІХ ст. на Гуцульщині.

Важливе значення для дослідження локальної традиції новітнього гуцульського деревооброблення мають не тільки стадіальність розвитку, а й урахування всіх інноваційних «спалахів» ідей, які йшли від народних майстрів. *Актуальність теми* зумовлена особливостями формування в Україні новітнього сприймання мистецького спадку нації.

Об'єкт дослідження — школа Василя Девдюка та традиції гуцульського мосяжництва та деревообробництва. *Предметом дослідження* є історичні та соціально-культурні передумови виникнення школи мосяжництва та деревооброблення на Гуцульщині у першій половині ХІХ століття.

Джерельною базою дослідженні стали наукові, публіцистичні та художні твори щодо обраної теми та аналіз художніх зразків мосяжництва та деревообробництва на Гуцульщині початку ХХ століття.

Методами дослідження обрано принцип системності, метод історичної реконструкції та контекстуальний метод.

Ключові слова: Василь Девдюк, мистецтво гуцулів, мосяжництво, художнє деревообробництво, різьблення по дереву, типологія творів гуцульського мосяжництва.

Yuri YUSYPCHUK

ORCID ID:

Candidate of Art History, Associate Professor
of the Department of Decorative and Applied Arts,
Deputy Director of the Institute of Arts;

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
34-A, Academician Sakharov str., 76014, Ivano-Frankivsk,
Ukraine,

e-mail: yusupchuk@meta.ua

VASYL DEVDYUK'S TEACHING ACTIVITY AT VYZHNYTSIA SCHOOL

The purpose of the article: is to analyze the conditions and principles of the creation of a Hutsul school and woodworking of Vasyl Devdyuk, its creation and the latest traditions of culture, the typology of works of this art of the first half of the nineteenth Art on Hutsulshchyna.

It is Important to study the local tradition of the latest Hutsul treeworking, not only the stage of its development, but also taking into account all innovative “outbreaks” of ideas that went from folk masters. And relevance of the topic is the formation in Ukraine of the latest perception of the artistic heritage of the nation.

The object of research is the School of Vasyl Devdyuk and the traditions of Hutsul woodworking. The subject of the research is the historical and socio-cultural preconditions for the emergence of urban school and woodworking on Hutsulshchyna in the first half of the nineteenth century.

The source basis of the study became scientific, journalistic and artistic works on the chosen topic and analysis of artistic samples of urban and woodworking on the Hutsul region of the early twentieth century.

The research methods are chosen by the principle of systematicity, a method of historical reconstruction and a contextual method.

Hutsul artistic woodworking and brass making is known and popular in the art world. From the middle of the XIX century, under the influence of romantic writers and artists, the European intelligentsia began to take an active interest in folk culture. In the second half of the 19th century, wealthy tourists became in demand for Hutsul products made of wood, metal, horn, leather, fabric, and so on. Demand has generated a supply of products, not simple, but artistically more refined and colorful than ever before.

Hutsul masters introduced techniques in the artistic processing of wood, which at the beginning of the XX century grew into a new artistic tradition. Among the innovators was Vasyl Devdyuk from Old Kosiv.

The article analyzes the conditions and principles of creating a school of Hutsul brass and woodworking of Vasyl Devdyuk, its creation and the latest traditions of culture, the typology of works of this art of the first half of the nineteenth century in the Hutsul region.

Keywords: Vasyl Devdyuk, art of Hutsuls, brassmaking, artistic woodworking, wood carving, typology of works of Hutsul brassmaking.

Вступ. Найбільше зацікавлення народним мистецтвом у країнах Європи виникло в другій половині XIX — на початку XX століття. Одне за одним з'являються товариства опіки над народними промыслами: у Росії і Швеції (1874), Австрії (1878), Фінляндії (1879), Сербії (1890) та ін. [10, с. 74—76].

Австрійська Комісія у справах промислу в Галичині мала Крайову комісію, яка була дорадчим органом Крайового відділу у справах промислу. Разом вони з 1888 по 1906 рік заснували двадцять шкіл художнього промислу з метою вдосконалення майстерності, а в 1909 вже діяло тридцять навчальних закладів «Серед них низка шкіл і відділів художньої обробки дерева»:

1882 — Відділ сницарства при Львівській художньо-промисловій школі;

1884 — Столярська школа у Станіславі (тепер — Івано-Франківськ);

1886 — Столярська школа у Чернівцях;

1888 — Школа деревообробна у Коломиї;

1898 — Столярська школа в Тернополі;

1905 — Крайовий навчальний заклад різьбярства та металевої орнаментики у Вижниці;

1909 — Школа деревообробного промислу в Десятині» [2, с. 122].

Якщо звернути увагу в цьому переліку на школу у Вижниці, то неважко зрозуміти, що вона заснована в час панування стилю модерн, значно пізніше в порівнянні з аналогічними закладами, й мала дуже конкретне завдання: розвивати новітнє різьблення з інкрустацією, запроваджені Ю. Шкрібляком, та «металеву орнаментiku», характерну для виробів із кольорових сплавів.

Іл. 1. Василь Девдюк

Актуальність теми зумовлена особливостями формування в Україні новітнього сприймання мистецького спадку нашої нації. Цього вимагають інтеграційні процеси, які передбачають збереження автентичних ознак кожної нації. Найвпливовішим репрезентантом у цьому процесі є культурна спадщина регіонів нашої держави.

Різьбярство та мосяжництво гуцулів належать до найбільш впізнаваних зразків мистецтва України. Тому знання їх історії та виокремлення технологічних засад цих ремесел є важливим для збереження цих видів українського мистецтва.

Можна припустити, що твори Василя Девдюка стали основою, на якій виникла новітня традиція різьблення кінця XIX — початку XX століття. Важливою віхою у цьому процесі стала школа Василя Девдюка та методологія викладання в ній, типологія творів (іл. 1).

Тому ми вивчали стан дослідження цієї теми в науці: зокрема в мистецтвознавстві, етнології, культурології; намагались виокремити типологію творів гуцульського мосяжництва; визначити чинники, які зумовили виникнення новітніх традицій, започаткованих Василем Девдюком та втілених у роботах його учнів.

Об'єкт дослідження — школа Василя Девдюка та традиції гуцульського мосяжництва та деревообробництва. *Предметом дослідження* є історичні та соціально-культурні передумови виникнення школи мосяжництва та деревооброблення на Гуцульщині у першій половині XIX століття.

Джерельною базою дослідженні стали наукові, публіцистичні та художні твори щодо обраної теми та аналіз художніх зразків мосяжництва та деревообробництва на Гуцульщині початку XX століття. Основні вихідні дані чи засновки для визначення джерел і мистецьких характеристик давньої етнотрадиції художнього дерева Гуцульщини XVIII—XIX століть ми беремо з праць В. Шухевича, А. Будзана, М. Моздира, О. Соломченка, М. Станкевича та інших учених.

Методами дослідження нашої статті обрано принцип системності, метод історичної реконструкції та контекстуальний метод.

Основна частина. Австрійська Комісія у справах промислу в Галичині мала Крайову комісію, яка була дорадчим органом Крайового відділу у справах

промислу. «Серед них низка шкіл і відділів художньої обробки дерева» [2, с. 122] (іл. 2).

На початку п'ятого навчального року (1909) директор Вижницької школи Филип Лешовський дає таку інформацію для зацікавлених осіб (подаємо без стилістичного опрацювання): «Краєвий научний заклад для різьбярства і металевої орнаментики (оздобы) у Вижниці має на ціли учити синів мешканців руських гір на Буковині вроджену тому населенню штуку різьбярства і металевої орнаментики та тим способом плекати сю галузь буковинської домашньої штуки. Наука триває три роки.

Крім науки в штуці різьбярства і металевої орнаментики уділяє ся в школі також елементарну науку (читати, писати і рахувати).

Управа школи мусить з великим задоволенням сконстатувати, що населенє дуже інтерисує ся научним закладом та що ц. к. правительство і високий краєвий Відділ всіми силами школу підпирають» [3, с. 3—4].

Отже, школа, до якої був запрошений працювати Василь Девдюк, була невелика. Щороку на навчання приймали десять учнів, але деякі згодом залишали її, тож у 1907/08 навчальному році налічувалося 22 учні, переважно з околиць Вижниці. З них 10 — першого року навчання, 2 — другого року, 4 — третього і 5 — четвертого випускного року. Всі вони отримували місячну стипендію, що становила 20 корон [3, с. 4—6] (іл. 3).

Основне навчання відбувалося в майстерні як практична робота по 7—8 годин щоденно. Чотири рази в тиждень проводилися теоретичні заняття з читання, письма, рахунків, геометрії і «проекції» [3, с. 7] (може, проектування, — в нашому розумінні композиція).

Асортимент дерев'яних виробів, які виготовляли в школі, переважно зводився до традиційних предметів побуту або таких, що появилися під впливом нової міської галантереї: столики, скриньки, рамки для образів, настінні тарілки, топірці, ложки, коробки, вази, підсвічники, табакерки, філіжанки, цукорниці, консолі, ручні дзеркала, туалетні коробки, кужілки, ручки для нагайки, ножики для розрізання паперу та інше.

Перелік металевих виробів був значно меншим: пряжки до чересів, лускоріхи, бартки для гуцульських палиць, персні тощо [3, с. 7—8]. Процесом

Іл. 2. Василь Девдюк з подарунком для Ю. Пілсудського. Варшава, 1930 рік

Іл. 3. Василь Девдюк з учнями та викладачами школи різьбярства, м. Вижниця

їх виготовлення керував В. Девдюк, починаючи від вирізування дерев'яної моделі, створення керамічної форми й самого відливу з розплавленого «мосяжу». Та найбільше уваги майстер приділяв остаточній обробці предмета.

Загалом викладання у Вижницькій школі майже нічим не відрізнялося від інших художньо-промислових шкіл Галичини, хіба що залежало від особистостей учителів. «За короткий час талановиті народні майстри В. Шкрібляк та В. Девдюк наполегливою працею домоглися значного піднесення художньої майстерності учнів цього закладу. Їхні дерев'яні вироби користувалися значним попитом. На виставці в Бухаресті 1906 року вони були відзначені найвищою нагородою, а на хліборобській виставці в Чернівцях 1903 року одержали золоту медаль» [4, с. 31]. Високого успіху учні й учителі домоглися на першій українській хліборобській виставці в Стрию 1909 року [3, с. 8].

Іл. 4. Василь Девдюк з подарунком для Ю. Пілсудського. Варшава, 1935 рік

Іл. 5. Випускники й учні школи Девдюка. У центрі — Василь Девдюк, с. Старий Косів Косівського р-ну Івано-Франківської обл. Кін. 1920-х рр.

Мистецькі вироби з дерева й металу учнів навчального закладу Вижниці мали також великий успіх на виставках у Відні, Празі та на світовій виставці у Парижі (іл. 4).

Протягом року учні виготовляли велику кількість художньої продукції, наприклад, протягом 1903—1909 років було вироблено 709 предметів на суму 5806 корон, які відправили для збуту в крайовий магазин [3, с. 7].

У 1911 році при Вижницькій школі був відкритий новий відділ столярства й токарства під керівництвом Франца Вагнера та Антона Вилинського, а саму школу перейменували у «Краєвий научний заклад для столярства, токарства, різьбярства і мета-

левої орнаментики». Зміна статусу школи збільшила кількість учнів і вчителів, а поява токарської справи дала можливість розширити асортимент виробів: точені барилочки, кубки, «пушки» та ін. Водночас В. Девдюк у 1912 році навчає вилити з металу попільнички, стремена, згарди хрестикові тощо [4, с. 11]. Про нього у річному звіті за 1911—1912 роки записано: «Василь Девдюк, майстер, навчав інтарсії (треба розуміти інкрустації. — *Авт.*) перловою масою, вилиття з металу і металевої оздобы (39 годин у тиждень)» [4, с. 5]. Маємо всі підстави вважати його передовсім фахівцем із металіства й водночас майстром інкрустації.

Василь Девдюк і Василь Шкрібляк за час праці на відділі гуцульського домашнього промислу Вижницької школи підготували понад 100 майстрів.

Уже в 1912 році самостійно працювали такі випускники цього закладу: «Іван Торак у Селятині, Іван Одочук і Теодор Петрук в Берегометі, Микола Бабчук, Павло Додяк і Микола Гайдук у Рівні, Мирон Хромеї і Яремія Чипіль у Виженці, Дмитро і Павло Кордяки в Черногузах, Василь Шевчук у Мілієві, Теодор Зласійчук у Підзахаричу та Іван Труфін в Іспасі. Дев'ятьох із цих учеників наділив краєвий відділ столярним і токарським, взглядно різьбярським начинням» [4, с. 3—4].

Ідея відкриття власної приватної школи у Девдюка виникла, ймовірно, ще у Вижниці. Він розумів, що Вижницька школа майже недоступна для вихідців із Галицької Гуцульщини, бо була розрахована переважно на молодь Північної Буковини. З інших країв учні прибували сюди рідко, практично одиниці. Не в усіх його обдарованих земляків була можливість навчатися далеко від дому в Коломийській школі деревооброблення. До того ж вона була далекою від справжніх інтересів майстрів народного мистецтва. Сприймала традиції формально, як дивовижу. Сучасник писав, що там виготовляли «різні меблі у стилі гуцульським, а також меблі у стилі Відродження і в смаках сецесії (...), учнів навчали не тільки на зразках гуцульських, але й на романських, готичних, Відродження і сучасних» [5, с. 454] (іл. 5).

Після загарбання Північної Буковини Румунією 1918 року Вижницька школа перестала функціонувати і В. Девдюк повертається у рідний Старий Косів. Уже наступного року він починає працювати ра-

зом із сином Миколою (1904—1991) [6, с. 32]. Колорит фатальних історичних подій і зміна влади в Галичині призвели до того, що потаємна думка про створення власної школи поступово почала здійснюватися. 1922 року до нього на навчання приходять перші учні: Петро Баранюк, Василь Кабин і Микола Тимків. Бракувало інструментів та обладнання, були труднощі з сухим матеріалом.

1923 року майстер іде на рішучий крок: позичає гроші під значний процент у львівському товаристві «Достава» й купує столярний та токарний верстати [4, с. 37].

З великим ентузіазмом узявся майстер до праці. Столярні роботи виконували в майстерні, а різьбярські — в хатній кімнаті, відповідно для цього пристосованій.

Курс навчання тривав три роки, стільки ж, як у Вижницькій школі. В. Девдюк прагнув зробити зі своїх учнів справжніх майстрів. Він незмінно дотримувався правила, яке любив повторювати: «Коли дам учням все, що сам знаю, тоді хай кожен іде своєю дорогою» [4, с. 38]. Тому після закінчення трирічного терміну окремі учні ще залишалися на річну або дворічну практику.

Першим трьом випускникам В. Девдюк видав свідоцтва про закінчення школи [9, с. 38], хоча існує й інша версія, що на відкриття школи «офіційного дозволу він від властей так і не дочекався» [7, с. 90]. Та важливе інше: за 18 років зі школи-майстерні Девдюків вийшло 45 майстрів народного мистецтва [6, с. 32]. Тридцять із них, найактивніших, на початку 1930-х років утворили спілку «Гуцульська різьба», яка дбала про оптові закупки матеріалів і збут виробів. Станом на 1935 рік спілка мала 1350 злотих власного капіталу з річним обігом близько 50 тисяч [8, с. 67].

Важливо, що В. Девдюк не лише навчав учнів, а й передавав свій досвід і новаторські знахідки іншим майстрам, які хотіли технічно вдосконалити свій фах. З цієї причини в майстерні Девдюків часто працювали різьбяр Петро Корпанюк з села Яворова і дуже відомий майстер художньої обробки металу та шкіри Федір Якіб'юк, на прізвисько Болейчук, із села Снідавка [4, с. 38] (іл. 6).

Про методику навчання В. Девдюка знаємо з розповідей його сина Миколи. Вона складалася з низки окремих методів, що ґрунтувалися на принципах

Іл. 6. Девдюк В. у Кракові. 1935 рік

народної педагогіки та академічної школи, які він засвоїв під час навчання у Відні та тривалой праці у Вижницькій школі.

У майстерні В. Девдюка учні виготовляли об'ємні форми предметів столярною або токарною технікою. Вчитель постійно твердив, що дерево, призначене для обробки, повинно бути дуже сухим (воно сушилося не менше ніж 8—10 років), це запобігало деформації і розколюванню виробу. У столярстві особливого значення майстер надавав ювелірній точності виконання прямих або скісних з'єднань («на цинки»). Після складання виробу здійснювалося остаточне шліфування.

У токарстві В. Девдюк навчав надавати виробам зовнішнього «валкового» профілювання та вміння вибирати внутрішні порожнини, починаючи від ледь увігнутого тареля й завершуючи глибокою чашею, кубком, рахвою тощо. Він особливо наголошував на прецизійному щільному припасуванні до рахви накривки або інших точених деталей, які з'єднувалися одна з одною.

Особливої вправності й старання вимагала «вкладанка», яка іноді доповнювала різьблення або ж виступала самостійним декором. Учитель проводив окремий навчальний курс інкрустації: найперше темними породами дерева, наступним процесом була інкрустація світлим деревом і перламутром і на завершення — крученим дротом і металом («жирування»), а також «впускане» кораликами бісеру.

Він навчав досконалого політурування. Учні згадують, що В. Девдюк був дуже строгим, вимогливим і доброзичливим учителем. Він завжди працював поряд з учнями, показував їм різні методи обробки й оздоблення, контролював їхню роботу. «Він вимагав надзвичайної точності у виконанні різьби та

інкрустації. Найменша помилка кваліфікувалася як невиконання всієї роботи» [4, с. 38].

Висновки. Отже, Василь Девдюк був визначною фігурою гуцульського метальрства і деревообробництва кінця ХІХ — першої половини ХХ століття. Силою таланту і великою кількістю нагород, одержаних на виставках, з ним могли зрівнятися лише Шкрібляки. Починав свою творчість як мосяжник, але з 1893 року і до останніх днів він віддався захопленню деревообробництвом, при цьому не залишаючи мосяжництва.

Освіченість, широкий кругозір і тривала викладацька практика дозволила Василю Девдюку стати новатором у декорванні дерев'яних творів. Його новаторські спрямування створили феномен косівської школи метальрства і деревообробництва.

Майстерня-школа В. Девдюка у Старому Косові була своєрідним центром художньої обробки дерева і металу. Тут навчали традиційної технології, давніх мотивів орнаменту, експериментувати і впроваджувати нові форми предметів і декору. Методика навчання Василя Девдюка вже в 1930-х роках стала класичною. Нею користувалися його перші випускники, які також навчали молодь. Вона була основою фахової дидактики із деревообробництва Косівського училища прикладного мистецтва (тепер — КІПДМ ЛНАМ).

1. Юсіпчук Ю. Майстри гуцульського деревообробництва першої половини ХІХ ст. і новаторство Шкрібляків. *Мистецтвознавство'99*. Львів, 1999. С. 153—166.

2. Шмагало Р.Т. Вижницькому коледжу декоративного і прикладного мистецтва ім. В. Шкрібляка — 90 років. *Мистецько-літературний альманах. Щовипадник*. 1995. Вип. 16.
3. Соломченко О. *Народні таланти Прикарпаття*. Київ, 1969. 53 с.
4. Будзан А.Ф. *Різьба по дереву в західних областях України*. Київ, 1960. 106 с.
5. Seweryn T. Huculska wykładanka w drzewie. *Przemysł, rzemiosło i sztuka*. 1924. № 1, 2.
6. Шухевич В. *Гуцульщина*: Репринт. вид. 1899 р. Верховина, 1997. 352 с.
7. Некрасова М.А. *Народное искусство как часть культуры*. Москва: Изобразительное искусство, 1983. 343 с.
8. Eutelberger R. *Die Oesterreichische Kunstindustr und heutige Weltlag*. Wien, 1871.

REFERENCES

- Yusypchuk, Yu. (1999). Masters of Hutsul woodworking of the first half of the XIX century and Skriblyak's innovation. *Art Studies'99* (Рр. 153—166). Lviv [in Ukrainian].
- Shmagalo, R.T. (1995). Vyzhnytsky College of Decorative and Applied Arts. V. Skriblyak is 90 years old. *Art and literary almanac. Shchivypadnyk* (Issue 16) [in Ukrainian].
- Solomchenko, O. (1969). *Folk talents of Prykarpattia*. Kyiv [in Ukrainian].
- Budzan, A.F. (1960). *Wood carving in the western regions of Ukraine*. Kyiv [in Ukrainian].
- Seweryn, T. (1924). Hutsul book on a tree. *Crafts, handicrafts and art, 1, 2* [in Polish].
- Shukhevich, V. (1997). *Hutsul region*: Reprint. kind. 1899. Verkhovyna [in Ukrainian].
- Nekrasova, M.A. (1983). *Folk art as part of culture*. Moscow: Image. Art [in Russian].
- Eutelberger, R. (1871). *Austrian art industry and modern world situation*. Vienna [in German].